

Մ Թ Ն Շ Ա Վ

(Թ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ)

մը, որմէ կարելի է շատ բան սորվիլ, համայնագիրտակ մը, այո՛, բայց ոչ ծաղկաբայ մը՝ բառին իսկական իմաստով։

Բայց աս առաւելութենէն է, թերեւ, որ յարգ. Նազարեանցի ծաղկաբայը ընդունելութիւն գտնելով ուսահայոց մէջ՝ Ա մասը արժանացած է հինգերորդ տպագրութեան (չորրորդը 1899ին), իսկ երկրորդ մասը՝ Բ. տպագր. Եւ հիշտ, պիտի ըսէիք թէ այդ «Լնտրի հատուածներ»ը աւելի ուսահայոց համար են քան թրքահայոց։ Անոնց մէջ հազիւ կ'երեկ Պ. Դուրեանը, Տ. Սիպիւր. բնա չեն տեսնուիր Պէշիքթաշիեան, Եարնանեան, Վարուժան, Մեծարենց, Փանոսեան՝ ոտանաւորին մէջ։ Ա. Արփիարեան, Զօպանեան, Առանձար են արձակին մէջ, քանի որ մանաւանդ յօրինողը իր ծրագրէն դուրս չէ հանած կենդանի գրագէտներն ալ։ Օտար գրականութենէն՝ կը պակսին Վ. Հիւփօ, Լամարզին, Կէօթէ, Շէլլէյ։

Աւելի խնամքով է երկրորդ հատորին վերջին մասը, թատերութիւնը, որոնց սակայն թարգմանութիւնները բնագրին համը չունին։

Պէտք է խոստովանիլ որ թրքահայերը աւելի քաջ ու ճաշակաւոր են ծաղկաբայի մը պէս նուրբ և ազնիւ հրատարակութեանց մէջ։ Նոյն իսկ Հ. և Զ. Ասատուրին կազմած փոքրիկ ու մանկական հատընտիրը՝ արդէն վաղուան ընդարձակ ու մեծ ծաղկաբայներու մանրանկարն է։

Թարգ. Նազարեանց զրուատելի է 788 էջով իր համբերատար ժողովածուն համար. բայց անշուշտ ինձ պիտի ներէ ըսելու թէ խոտով ծաղկաբայը դեռ կ'ըսպասուի . . .

Հ. Ղ. ԲԻԿԵԼԻ

1. «Թանգարան հատընտիր հատուածներու» Կ. Պոլսի, 1904.

Դրական հրատարակութիւններու ցանցաւ շարքին մէջ, մասնաւոր համակրութեամբ ողջունուեցաւ երիտասարդ բանաստեղծ Յ. Ժ. Սիրունիի «Թնշաղ», որքան հեղինակին բանտէն նոր արձակուած լինելուն, նոյնքան գրաւիչ պարունակութեանը և գեղարուեստական սիրուն կողքին համար։

Յ. Ժ. Սիրունի, կեդրոնականցի մը Միսաք Մեծարենցի պէս, նոյն այն տրպարութիւնը կը թողու, ինչ որ ձգած էր ժամանակաւ «Երիտան» և «Նոր տաղեր» ու վաղամեծիկ ընթերցողը իր ընթերցումներուն մէջ Մեծարենցի գեղեցիկ լեզուն կը հստի, Մեծարենցի մեղամաղձութիւնը կը շարունակուի «Թնշաղ» և մէջ։

Առանց ծանօթ ըլլալու իր հատորին կողքին վրայ ծանուցուած երկու ընթերցումներուն պարունակութեան, մենք պիտի ձգտինք վերլուծել «Թնշաղ» ը՛ր իր պարունակութեանը և բանաստեղծական հանգամանացը մէջ։

*
**

Իր ընթերցումները մեծ մասամբ բնութենէն և ցաւէն ներշնչեալ են. բնութիւնը իւր պարզուկ ու վայրի գեղեցկութիւնը դրած է անոնց մէջ, իսկ ցաւը ուժգին մեղամաղձութիւն մը ցանցնած է հոն. բընութիւնն ու տառապանքը հետզհետէ ուռնանալով, մեղամաղձութեան մը փոխուած են ու զինքը «գիշերներու և հովերու» ցանկացող բանաստեղծը ըրած են։

Իրրեկ յնարիկը երգող բանաստեղծ՝ քանի մը ընթերցումներ զետեղած է արդէն իր հատորին մէջ, որոնք վայրի բնութիւնը կը ցայտեցնեն։ Զորիկն աղիկը, գե-

դեցիկ էջ մին է գեղջկական կենաց, ուր
բնութեան ձայնը կը հոսի,

Գետին չքնաղ ազդիկն է ան գեղանի,
Ձոզ շաղկուռ, նուրբ փրփուրի նուիրում,
Միշտ յագեցած ծածանը՞վը շուրհրուն,
Վայրի սերով լեցուն սիրտ մը վայրենի...

Գեղաձիւն, նոյն վայրի բնութիւնը կը
զգացնէ, ուր գնչուհին վարատական կը
թափափուր լեռնէ լեռ,

Բնութեան ազդիկն է ան վայրի, բնութեան ազդիկը
սիրուն:

Մըհադիւն կոյսը, որ արդէն սիրուն
ներշնչմամբ մը կողքին վրայ նկարուած է,

Կուժը ձգած իր ուսին
Աղբիւր կ'երթայ յուշօրէն.
Արուստով մը կը ծծէ
Մութին հմայքը բոլոր:

Վերջապա, ամէնէն յաջողած բանաս-
տեղծութիւններէն է, ուր բնութեան վեր-
ջալոյսը նկարագրելէ ետք,

... Հորիզոնի վերջաւայտէն ետք նրբին՝
Յաջորդ առուն նորէն ցլբեր կը շողան.
Մայրամուտէն վերջ բայց սիրտի խայտանքին՝
Նոր երազներ չլիտի գան յաւիտեան...

Յորտեղուն մէջ, զգայուն պահեր կ'անցը-
նէ նա, ու ներամփոփմամբ նոյն այդ
ցուրտերը իւր էութեանը մէջ ալ կը գտնէ,

Ամէն բանի հանդէպ ալ ցուրտ ու անտարբեր կը դառ-
(նամ,
Ժպիտներէն չեմ ազդուիր՝ քանզի ցուրտ է ներսի դիւ:

Ձիւնը ուն, նոյն տրտմութեամբ կը
յագեցնայ, ու բնութեան ձիւները իր հոգ-
ւոյն խորն ալ կը խուզէ,

... Աւ կը սպասեմ որ հոգիւս նոր արեգակ մը ծաթի.

Իբրեւ սիրելիդ բանաստեղծ՝ չունի բը-
նաւ տարփոտ զգացմունք, ոչ ալ հեշտա-
խընդիր գաղափարներ. իւր սէրը ցաւազին
սէր մըն է, քայքայուն, յուսահատ ու
տխուր. Սիրելիս քերթուածին մէջ, իր ան-
հետած սէրերը կը վերլուծէ, ու խանդա-
զին վայրկեանի մը մէջ,

Նոր սերի մը կը բազմած տ', նոր սերի՛,
Ըլլայ գորով, ըլլայ վայելք, ըլլայ յոյս.

Իբրեւ հասարակ բանաստեղծ, գեղեցիկ
ու ինքնատիպ ներշնչումներ ունի. Աստու-
ծայ ուղղուած իր հասարակ պատկերուն մէջ,

Գոնէ քո՛ւ սէրը, եկո՛ւր ո՛վ Աստուած, հոգիւս մէջ դի՛ր,
Սէրերու ցաւէն արդէն խոցուած վշտակոծ հոգիս՝
Թափուր կը մնայ, սէրերը շատունք թուած են հոգիէ.

Իբրեւ ցուներդակ բանաստեղծ, ստակալի
է ան իր բոլոր քերթուածներուն մէջ,

Կենքը իր փուշէ ցոտմեղրով երեսը սիրտիս,
Հոգիս անդիտակ՝ լուի բերտ սարսուռներ քաղեց այդ
(կեանքէն,
Մանուկ օրերս վիշտին հետ շփուած վայրկեաններ եւ
(գան.

Գրեթէ իր բոլոր տաղասացութիւննե-
րուն մէջ միշտ միամիտ շեշտ մը կը պա-
հէ. պաղատագին բաղձանքներ ուղղած է
ան բնութեան բոլոր տարբերուն: Գիշե-
րուան և հովուն ուղղած իր քերթուած-
ներուն մէջ նա մանաւանդ,

... Գիշեր, տարփալի՛ գիշեր,
Մտածումներս, խանդերս համակ քզի կը բաղ-
(ման.

... Հովին, գիշերուն հովին,
Քու զովակաթ համոյցովդ մէլանուշ՝
Եկո՛ւր, ճակատքս օծէ՛:

Սակայն իր վերջին քերթուածներուն
մէջ, բողոքի և արտունջը շեշտ մը կայ
հովուն և գիշերուան դէմ, ձանձրացած
ու զգուած է նա անոնցմէ.

Թո՛ղ ալ ազատուիմ հովին ու մութին կաշկանդումնե-
(բէն,

Խեղճ երգներս իրենց դիրկին մէջ խաղալիկ երին.
Լոյսի բաղձանքը էութեանը մէջ մանէ թող նորէն,
Հերթ՝ ք երած են անտարբեր հոգիս միշտ իրենց գերին:

*
* *

Հատորին պարունակութիւնը ցայտեցը-
նելէ վերջ, այլևս անցնինք իւր բանաս-
տեղծական հանգամանացը:

Ձրացման տեսակէն բոլորովին անկեղծ է
նա և տպաւորիչ. սակայն իւր զգացում-
ները խորունկութիւն մը չունին. գրած է
ինք՝ ինչ որ պարած է:

Գաղափարի տեսակէտէն՝ գրեթէ բացա-
կայութիւն մը կը տիրէ անոնց մէջ. դուն
ուրեք կը հանդիպինք ցայտուն գաղա-
փարներու. հաստ մը միայն ուշ գրաւեց.
«Ելող ցաւին հետ քնացած ցաւն ալ կ'ար-
թննայ եղբ» ։

Լիզոյի տեսակէտէն դատելով, թէև իր
ոտանաւորները սահուն ու ներդաշնակ,
սակայն սահուն ու ներդաշնակ են միայն.
Ծայրայեղօրէն ըմբռնուած ու աշխդակ
աշխարհաբար մը կը գործածէ անիկա.
կարգ մը խղիկատակ հոլովածեք ունի՝
հոգիի, սէրի, Աստուածի, իր կողմէն քա-
նի մը անապարկոտ բառեր է շինած, կամ
այլոց շինածը փութանակի գործածած՝
զովակարօտ, խաւարաբազմ, բաղձանուտ,
թովք։ Բոլորովին հին ու անգործածելի
բառեր գործածելու ալ մարմաջն ունի նա՝
անունէ, շափառուկ, շաքիլ։ Իսկ զովելի
է գաւառական բառեր գործածելու եռան-
գը՝ ցայել, զուլալ։

Ոձի տեսակէտէն գրեթէ յաջողած է,
ունի ինքնատիպ ձևեր և բացատրութիւն-
ներ. «մթնշաղ մը ակնարկներուս զուլալ
շողը կը գոցէ», «հորիզոնը ստուերներու
գոռ երկունքը կը տանի», «հսկայ մութ
մը հոգիիս մէջ իր հմայքը կը դնէ», «բոց
երկունք մը կը հրոտի շողերու»։

Նորարարութիւններու տեսակէտէն, կարգ
մը նոր ձևեր. ծով մը ստուեր, անհուն
մը ցաւ, ցնցուղ մը շող, պողոնց մը սէր.
մի քանի սէնպօլիսթ ձևեր ևս. լոյս փա-
ղիկ, հաշիշէ կրեք, մոայլ ցաւ։

Արուեստի տեսակետէն, թէև ընդհանուր
առմամբ յաջողած, սակայն քննադատելի
կողմեր ալ ունի. ինչպէս արձակ քեր-
թուած զրեկու հսկայ մարմնը, պէտք է-
ղած տեղը ոտանաւորի (ը)երը զանց առ-
նուր և այլն։

«Մթնշաղ»-ը իր պարունակութեանը
մէջ գեղեցիկ և շնորհատրելի. թերևս ա-
ւելի կատարեալ կերպով ողջունէինք ա-
նոր հեղինակը, Յ. Ժ. Միրունի, իր խոս-
տացած միւս բանաստեղծութեանց մէջ։

Վ. Շահնապուր

Հ Ա Ն Դ Ի Ս Յ Ր Ա Ն

Հ Ա Յ Պ Ա Ր Բ Ե Ր Ա Վ Ա Ն Թ Թ Ե Ր Ո Ւ

Մեր պարբերական թերթերու ամբողջու-
թիւնը եօթն ամսուանը Ազգային մասու-
րականութեան բուրաստանը՝ սխալած չեն ք-
լլար։

Եւ յիշաւ Ազգային գործիչներու քառ-
ւար մասը իրենց տաղանդին գեղեցկագոյն
արտադրութիւնները այս ինչ կամ այն ինչ
ուղղութիւնն ունեցող հանդէսներու մէջ կը
ցուցադրին։

Մենք որ առաջադրօնք ենք ամսէ ամիս
վարդերու, մանուշակներու, շուշաններու
փնջիկներ հաւաքել հայ պարբերական թեր-
թերու սոյն բուրաստանէն, նախ հարկ կը
տեսնենք մեր ընթերցողներուն ծանօթացը-
նել ժամանակակից ամէն մէկ Հանդէսի
կեանքը, ուղղութիւնը, օգտակարութիւնը,
արժէքը, աշխատակիցները, եւայլն։

Հ. Ն. Տ.

1. — Հայ բանասէրներու կանաւին առաջա-
կելիք մասնագիտական առաջնակարգ թերթը,
մեզ հեղադարձեց Վիեննայի Մ.

ՀԱՆԴԻՍ Զարգ ՀԱՆԴԻՍ ՄԱՍՈՐԵԱՅ»-ն
ԱՄՍՕՐԵԱՅ է։ Կեանքին քսանութեան

տարին աւարտած ըլլալով միշտ
իւր ծրագրին հաւատարիմ մնացած կը գտնենք։
Բարոյական, Բնաւմանական, Արուեստական յո-
գաւածներու ընտիր շարքեր բնթերթողներու նուի-
րելով՝ իրական շայկական գրականութեան
պանծալի մէջ տարրը կը կացուցանէ զինքը։

1908ի գեկտեմբերի թիւին մէջ՝ ՄԱՍՈՐԵԱՅ-ն
թիւնը գետնածէ՝ Աստորիոյ Վենսիան կայ-
սեր գահակալութեան Արամանդեայ Յոբելեանի
ստիւի ութը էջ պատկերազարդ յօդուած մը։
Յետոյ Պ. Խ. ՄԱՍՈՐԵԱՅԻՆ Զարուսակած է մա-
տենագրական տեսութիւնները Միւրաք Գոյի
գաղափարաւարքը և հայոց ձիւ քաղաքացիա-
կան իրաւունքը, հայլն։ Ապա Պ. ՀՐԱՋԵԱՅ
ԱՅԱՌԵԱՅ ևս մասնաւորաբար է Հայերէն նոր բա-
ռեր Տիմարեան Կոռգի հակամատերութեան մէջ։
Պատմական յօդուածներու շարունակութիւնն
են Կ. Գիւրգիսի Ռիզալիսի և Պարսկա-
տան գլխավորութեան գետնածէ գրութիւնը։
Պ. Գ. ԲԱՄԱՍԻԱՆԻ Կը յայտարարէ որ Գրա-
կան պէմքեր վերնագրի տակ յաջողաբար պիտի
տայ «Բուրաստան գործերի և բանաստեղծների
մասին ամփոփ տեսութիւններ...»։ Եւ կը խօսի
նախ իրի Վիեննայի Հայագետի և հանգրիւն և
գրական գործունէութեան մասին։ Պ. Հ. ԱՅԱ-
ՐԵԱՅ քաղա. Յովհ. Արթիւնեանի 1906ին. փա-
րիք հրատարակած՝ Տոնկեր և անոնց հայերէն